

Toužím potkat skřítku nebo vílu

Dnešní doba nás často až zaskakuje tím, jak daleko se dostal technický pokrok. Zvykli jsme si na řadu věcí, které byly ještě před padesáti lety považovány za nemožné, ba přímo za zázrak, tedy za něco v rozměrech tohoto světa nereálného a neuskutečnitelného. Dnes jsou zcela běžné a jsou součástí našeho každodenního života – mobilujeme, chatujeme, skajpujeme, jsme účastníky sociálních sítí, počítačem kreslíme, modelujeme, plníme s jeho pomocí velmi složité a sofistikované pracovní úkoly, tvoříme jeho prostřednictvím umělecká díla, používáme internet k nejrůznějším činnostem – vaříme podle něj, sledujeme na něm televizi a rozhlas kdekoli a odkudkoli, stahujeme hudbu a filmy, hledáme informace, nakupujeme... Odrazilo se to i v našem jazyce – objevila se záplava nových slov, která se nám ne vždy líbí a ne vždy si na ně snadno zvykáme. Mnohé z nových skutečností jsou dobré a rádi jsme je přijali, neboť jsou nám ku pomoci, mnohé z nich však lze snadno zneužít.

Všechno, o čem je řeč výše, umožnil lidský rozum – schopnost člověka zkoumat věci kolem sebe, činit logické závěry, zkoušet možnosti a alternativy, hledat nové cesty... Racionalita je nepopiratelným zdrojem objevů, bez racionálního poznání, které se promítá do všech technických vymožeností, bez vědy, výzkumu a vývoje by nic z toho nebylo. Proto lidskou aktivitu v těchto oblastech obdivujeme a máme před ní respekt.

Na druhé straně však přinejmenším tušíme, že rozumové poznání světa není – nemělo by být! – jediným zdrojem našich informací. Přepadá nás oprávněný pocit, že tomu ryze racionálnímu pohledu na svět něco podstatného chybí, je-li z něho učiněno absolutní měřítko věcí. Člověk přece nemá jen rozum, ale také cit – a skrze cit lze svět poznávat stejně tak dobře jako rozumem. Citové, emocionální poznání není ovšem exaktní, nemá jediné řešení, těžko se stanovuje, co je „správné“ a co nikoli, který pohled je ten pravý a jediný. To nás občas zneklidňuje, protože člověk má

rád, když jsou věci jasné a přehledné. Ale pokud ustrneme u touhy všemu jednoznačně a za každých okolností rozumět a umět si všechno a vždycky racionálně vysvětlit, připravujeme se o jeden rozměr své vlastní existence.

Aby se nám to nestalo, jsou na světě lidé, kteří nám dokážou odkrývat skutečnosti jinak, v jiných souvislostech a jiných souřadnicích. Jsou to poslové jiných světů – rozuměj jiných než racionálních myšlenek. Prostřednictvím své fantazie probouzejí fantazii naši a nabízejí nám netušené průhledy do světa okolo nás, do našeho vlastního nitra, do vnitřního světa našich blízkých, do světa lidí, kteří nás obklopují a o nichž nic nevíme, pokud se spokojíme jen s běžnými věcnými informacemi. Mezi lidmi přinášející nám takové poselství patří Lubo Kristek.

Jak nejuvýstižněji označit oblast jeho působení? Jde to obtížně, protože je současně a mnohdy souběžně výtvarníkem, sochařem, malířem, performerem, divadelníkem, hudebníkem, umělcem syntetizujícím různá umění do hutného pohledu na svět... Ale nejen to, on vstupuje také do krajiny a přetváří ji dotekem své fantazie jako nějaký přírodní živel, který citlivě zkoumá realitu, rozpoznává ji a pak ji stejně citlivě dotváří, zvýrazňuje ji nějakým prvkem, tedy např. výtvarným objektem. Kristek jako by nám dával nové oči – tím, že při procházce v Podyjí potkáme třeba jeho Strom větrné harfy, Hledajícího nebo boží muka, v nichž je umístěn objekt Zrod a zároveň zatracení koule, vnímáme proměnu, která umístěním artefaktu do přírody vyvolává. Stromy kolem větrné harfy zpívají jinou píseň než dřív... A my slyšíme a vidíme jinak, než bychom viděli bez Kristkových soch. Součástí tohoto jeho úsilí dotvořit krajinu je i obnovení překrásné stavby na břehu Dyje, kterou nazval Zámeček Lubo a která výrazně akcentuje líbezný, trochu tajemný místo a činí z něho objekt pohádkový, na jehož střeše tančí koncertní křídlo...

Lubo Kristek však nezůstává jen u výtvarných objektů. V Německu, kde dlouhá léta žil a tvořil, se už na konci šedesátých let výrazně prosadilo umění happeningu a posléze i různé performační aktivity. Naše výtvarné a divadelní umění zůstalo tímto hnutím téměř nepoznamenáno, neboť jeho prostředky, cíle i celkový smysl byly na hony vzdáleny tomu, co zde bylo tehdy žádoucí a dovoleno. Na počátku devadesátých let přenesl Kristek do našeho prostředí právě tyto aktivity, které spojují všechna umění a prostupují realitou, stávajíc se jednou z jejích součástí. Dějištěm těchto performancí bývá příroda, jako třeba ve Phylogenetické značně vlhké svatbě, což je sugestivní propojení nočního lesa a vod s bájnými ději oživenými rusalkami, fantasmagorickými zvířaty, která jsou „figurována“ jakýmisi obřími loutkami, setkávajícími se s živým koňským spřežením, maskovanými a kostýmovanými lidmi a zcela civilními diváky...

Jindy nabývá performance podtextu společenského a má vztah k politické události, o níž přináší zcela osobité svědectví. Takové bylo např. představení Pád železné opony inscenované v r. 2009 na zámku Riegersburg v Dolním Rakousku. Fantaskně kostýmované postavy z praminulosti zalidňovaly zámecké nádvoří, aby nakonec všechny „vplynuly“ do obří postavy jakéhosi Smrťáka na chůdách, který se mezi nimi zjevil a odvedl je kamsi do nicoty... Racionální jádro výpovědi je zde zesíleno expresivitou a až jakousi brutalitou výtvarných prostředků (kostýmy, masky...). Doslovnost sdělení je přitom rozostřena, posíleny jsou prvky metaforické, které připouštějí pro každého z diváků trochu jiný vjem, a tedy jiný zážitek. Jednoznačnost a jednoduchost není zde cílem. Smysl má mnohost pohledů a zobrazení, jejich prolínání, vrstvení, prostupování...

Nejednoznačnost a vrstevnatost ovšem neznamená přibližnost či nedbalost vyjadřovacích prostředků. Naopak – Lubo Kristek je velmi přesný a perfektní ve vypracování detailu, a to nejen u svých výtvarných artefaktů, ale i ve složitých kompozicích jednotlivých performancí. Éterický svět plný fantazie je sdělován prostřednictvím důkladně zhotovených objektů, které vynikají mj. také řemeslnou precizností.

Lubo Kristek bývá označován za surrealistu, to je za umělce vidícího nad realitu a za ni, a akcentujícího sen jako přirozenou součást skutečnosti. Jeho inspirace jsou ovšem až boschovské – s velkým malířem 15. a 16. století ho namnoze pojí způsob vidění, smysl pro bizarnost, skurilní detaily. Návazností by bylo možno jmenovat řadu – koneckonců vždy jsme součástí nějakého přirozeného řetězení a výslednicí vlivů, které nás obkrouží a zajmou do svých magických vln. Jsou to jistě vazby důležité a stojí za to se jimi zabývat, ale pro naše sdělení v tuto chvíli je důležitá přirozená současnost a aktuálnost. Všechny Kristkovy aktivity takové jsou. Daleko překračují tradičně chápanou uměleckou tvorbu, která vzniká do jisté míry v izolaci a pak se odhaluje světu. U Kristka jde o proces vstupující nejen do kolonky „zde je umění“, ale prosakující do míst, kde bychom umění nečekali a kde nás o to více překvapí a zaujme. Kristek nepochybně otevřel naše obzory, pomohl nám trochu srovnat dluh, který jsme měli ve vnímání moderního umění díky totalitní izolaci. Učíme se novému jazyku, jímž lze popsat svět a tak se mu přiblížit.

Je nám toho velmi zapotřebí.

prof. PhDr. Václav Cejpek, 2013

